

Héczey Nikoletta

Társadalmi attitűdök az életellenes bűncselekményeket elkövető fiatalkorúakkal szemben

Bevezetés

Tanulmányomban azt fogom kifejtetni, hogy a társadalom tagjai – esetenként különböző foglalkozásokban, hivatásokban dolgozók – hogyan viszonyulnak azokhoz a fiatalkorúakhoz, akik életük során életellenes bűncselekményt követtek el, vagy tudatos emberölési célból kíséreltek meg effajta destruktív cselekményt. A médiában a súlyos bűncselekményeket elkövető fiatalokról vagy gyerekekről nagyon keveset hallani, néha ragadnak ki egy-két híresebb esetet, amely ezután az egész országot bejárja. Kérdés, hogy vajon ezekről az esetekről a társadalom mit gondol, és a főszereplőkkel szemben milyen attitűdöket alakít ki.

Írásomban épp ennek okán a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel kapcsolatos attitűdöket vizsgálom, amelyben két csoport véleményét gyűjtöm össze kérdőíves kutatási módszerrel. Az egyik csoportba a rendvédelmi szerveknél szolgálatot teljesítő hivatásos dolgozók tartoznak, a másikba hasonló hivatásba nem tartozó állampolgárok.

Azért döntöttem a téma mellett, mert szerintem ez mindig aktuális egy országban és annak rendészeti szerveinél. Továbbá azért is fontos az attitűdökről való tisztánlátás, hogy később bármely érzékenyítő módszerrel (akár a rendészeti dolgozók körében) formálni tudjuk a téves és túlságosan szélsőséges gondolatokat a megtévedt fiatalokkal szemben, és ezzel elősegítsük visszailleszkedésüket a társadalmi csoportokba.

A dolgozat témája, elméleti alapjai

Úgy gondolom, ez a téma a társadalmi érdeklődés középpontjában áll, hiszen bármikor bemutat a média egy fiatalkorú által elkövetett emberölési ügyet,

az emberek jelentős részének kialakul róla valamilyen véleménye. Ám a média és az emberek sem tudják sokszor a háttérben rejlő okokat, így csak a közvetített információk mentén döntenek. Azonban az elkövetés okát nem csupán az individuális meghatározottságokban, hanem a gyermek hibás szocializációjában is érdemes keresni. A szocializáció nem más, mint a társadalomba való beilleszkedés folyamata, amely során az egyén azt tanulja meg, hogyan lehet a társadalom hasznos tagja, miként kell alkalmazkodnia a társadalmi elvárásokhoz.

Ebben a folyamatban elsajátítja az együttélés alapvető szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedésmódokat.¹ Amennyiben ezeket nem megfelelően tanulja meg, többféle normasértés elkövetője és áldozata is lehet – akár súlyos bűncselekményeké is.

A szerető család megalapozza azt, hogy egészséges és társadalmi interakciókban gazdag felnőtté válhassunk. Itt fejlődik ki a gyermek személyisége, amihez a szülőknek ideális esetben biztosítaniuk kell a testi, lelki, erkölcsi és érzelmi fejlődéshez szükséges módszereket. A család védelmet is nyújt az esetleges kudarcokkal és kihívásokkal szemben, illetve itt a gyermek elsajátíthatja a társadalmi normákat, értékeket, amelyekkel a társadalom hasznos tagjává válhat. Vikár György szerint: „A család olyan szociálpszichológiai egység, amelynek minden tagja a többiek valamilyen pszichológiai szükségletét elégíti ki.”² Esetenként azonban a család jelentheti a gyerek számára a legnagyobb veszélyt.

A szocializáció szempontjából a második legfontosabb közeg az iskola, így a bűnelkövetővé válásban is nagy szerepe van. Amennyiben a gyermeket az iskolában negatív hatások érik, az megváltoztathatja a hozzáállását az iskolához és a tanuláshoz is.

Ezenkívül a fiatal számára az iskola az első olyan közeg, ahol az otthoni szocializáción kívül még szélesebb spektrumban ismerheti meg a társadalmat, vagyis egy olyan másodlagos szintér, amely még több normát származtathat át.

Amennyiben a családban és az iskolai környezetben kapott normák negatív irányban eltérnek egymástól, úgy belső és külső konfliktus alakulhat ki. Megjelenik a stressz, a feszültség és a státuszfrusztráció³ a fiatal életében, aminek hatására valamilyen szubkultúrát képviselő csoport tagjává válhat. Ennek oka az individualizáció és az az érzés, hogy tartozik valahova.

¹ Strauszné Simonyi Erzsébet: *Gyermek- és ifjúságvédelem*. Pécs, Comenius, 1998. 104.

² Vikár György: *Az ifjúkor válságai*. Budapest, Gondolat, 1980. 123.

³ Frank P. Williams III – Marilyn D. McShane: *Criminology Theory: Selected Classic Readings*. London – New York, Routledge, 2010. 115.

A túlzott szülői korlátozás hatására is kereshet a gyermek egy olyan kortárs-csoportot, ahol elfogadják őt. Ebből alakul ki az a jelenség, amely a fiatalkori bűnözés egyik ismérve, hogy csoportosan viszik véghez a bűncselekményeket. Így könnyebb az elkövetés, hiszen megoszlik a felelősség, és úgy gondolják, ilyenkor könnyebb kifogásokkal élni.⁴

A Legfőbb Ügyészség statisztikáját tekintve valóban a csoportos jelleg a leggyakoribb elkövetési módszer a fiatalokúak körében.⁵

A társadalom és a társadalmi kontroll is nagy hatással van egy fiatalkorúra. A társadalmi kontroll és az önkontroll hiánya vezethet a bűnözéshez. Ezt fejti ki Hirschi társadalmi kontroll-modellje. Ezenkívül úgy vélem, hogy nemcsak a társadalmi kontrollnak van létfontossága a fiatalkori bűnözés tekintetében, hanem önmagában a társadalomnak is. Az emberek feladata, hogy ne legyenek ítélkezők, illetve ne tegyenek olyan dolgokat, amelyek a fiatalokú tekintetében devianciához vezetnek (például a bántalmazások). Amennyiben már megtörtént a baj, és a gyermek elkövetett egy bűncselekményt, akkor a társadalom felelőssége az is, hogy valahogy visszailleszkedjen a társadalomba. Ehhez viszont pozitív társadalmi attitűdök kellene velük szemben.

A gyermek személyiségét elsősorban a család alapozza meg, és biztosítja a gyermek testi, szellemi, erkölcsi fejlődését, ahogy azt már a fejezet elején megemlítettem. Ha ez a minta negatív, a gyermek személyisége torzulhat.

Az egyre gyorsuló és technikailag rohamosan fejlődő világban a gyermek a média és az internet tartalmait is másolhatja. A gyerekeket online rengeteg hatás éri, ami lehet akár rossz, akár jó is. Ami viszont veszélyesebbé teszi a televíziónál, az szerintem az, hogy kevésbé ellenőrizhető, így akár a fiatalok olyan tartalmakat is találhatnak, amelyek negatívan hatnak a személyiségükre.

Nagyszámú kutatás irányult arra, hogy van ok-okozati összefüggés a személyiségjegyek és a bűnözői magatartás között. Azonban ahhoz, hogy valószínűsíteni lehessen azt, hogy valaki később bűncselekményt követ el, szükséges antiszociális személyiségjegyek megléte, amelyek később ilyen viselkedéshez is vezethetnek, majd erőszakká alakulnak. A kutatások alatt több olyan tulajdonságot is felfedeztek a vizsgált gyermekeknél és fiataloknál, amelyek rizikófaktorok

⁴ Szajkó Szilvia Cintia: *A fiatalkori bűnözés okai*. Szakdolgozat. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 13–14.

⁵ Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály: *Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalokúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről*. 2013. 4.

lehetnek. Ilyenek például a hiperaktivitás vagy a figyelemzavar. Ezek a jegyek elsődlegesen azok, amelyek később erőszakos viselkedést is előidézhetnek.⁶

Az agresszív viselkedés nem előre megjósolható, így a hatóságok csak olyan megelőzési programokat tudnak kifejleszteni, amelyek vagy csak egy iskolára, vagy egy személyre vonatkoznak. Az agresszió betudható a családnak vagy a gyermek környezetének is.

A fiataloknál az agresszió leginkább az iskolában mutatkozik meg egymással szemben, aminek legszélsőségesebb fajtája az iskolai lövöldözés vagy az iskolán belüli erőszak.⁷

Általánosságban tehát elmondható, hogy az indulati cselekmények elkövetése sokkal inkább a fiatalabb korosztályt jellemzi, tehát a harag, bosszú vagy szóváltás miatti emberölések a 14 és 24 év közötti korosztály körében nagyobb arányban jelennek meg. Ezenkívül az alkohol és a kábítószer által befolyásolt állapot is közrejátszik az elkövetéseknél, ami sokszor az éjszakai szórakozással kapcsolódik össze a fiataloknál.⁸

A fiatalkorúak által elkövetett életellenes bűncselekmények sajátosságai

A dolgozatom témájának szempontjából ez a fejezet az egyik legfontosabb. Ebben a fejezetben az is szerepelni fog, hogy Magyarországon milyen arányban fordulnak elő súlyos életellenes cselekményt elkövető fiatalok, valamint hogy hazánkban melyek azok a kockázati tényezők, amelyek ezt támogatják. Elsőként az általános rizikófaktorokról írok.

A rizikófaktorok olyan negatív befolyásoló tényezők, amelyek például egy fiatalkorút emberölés elkövetésére készítetnek. Az erőszak legsúlyosabb formája egyértelműen az emberölés, a kutatások azt bizonyítják, hogy nem váratlanul, minden előjel nélkül tűnik fel az intenzív erőszak, hanem már sokkal fiatalabb korban is láthatók a jelei a gyermek viselkedésében. A közvéleményben általában az jelenik meg, hogy egy másik ember életét kioltó személynek az előélete tele

⁶ Böszörményi Dóra: *A fiatalkori bűnözés okai – különös tekintettel a gyermekotthonban nevelt fiatalkorúak vonatkozásában*. Szakdolgozat. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017. 13.

⁷ Donald J. Shoemaker: *Juvenile Delinquency*. Lanham, Rowman & Littlefield, 2018. 122.

⁸ Bolyky Orsolya: Született gyilkosok? Motivációk és mentális jellemzők. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 89.

van agresszív megnyilvánulásokkal. Azonban a témában nyilvánosságra kerülő kutatások összetettebb képet festenek.

A demográfiai sokféleséget elemző elméletek szerint az erőszakos viselkedésnek vannak belső motívumai, kockázati tényezői, amelyek viszonylag változatlanok az évek során. Az ember ezeket a rizikófaktorokat egészen magzati kortól fiatalkoráig gyűjti, és minél több ilyen faktor jellemző rá, annál valószínűbb, hogy később valamilyen erőszakos cselekményt követ el.

Ezeknek a rizikófaktoroknak számtalan fajtája lehet, például biológiai vagy neurológiai eltérések, személyiségbeli különbségek, de magában foglalja a családtól vagy szülőktől kapott gondoskodás hiányát is.⁹ Az erőszakos viselkedés és az emberölés összefüggését többen is kutatták az évek alatt.

Az egyik ilyen híres kutatás Di Cataldo és Everett nevéhez fűződik, akik erőszakos és gyilkosságot elkövető fiatalokat hasonlítottak össze.¹⁰

Magyarországon is folytattak ebben a témában vizsgálatokat. Az Országos Kriminológiai Intézet is végzett egy átfogó kutatást 2011-ben, amely arra irányult, hogy azonosítsák azokat a rizikófaktorokat, amelyek az emberöléshez vezetnek.

A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a fiatalkorból eredő éretlenség és impulzivitás megjelenik a fiatalokéval által elkövetett emberölések esetében. Ez úgy bizonyosodott be, hogy a fiatal elkövetők által véghezvitt bűncselekmények sokkal kegyetlenebbek és erőszakosabbak, mint az átlag. Magyarországon csakúgy, mint az Amerikai Egyesült Államokban, jelentősen magasabb arányban állnak azok az emberölést elkövető fiatalokéval, akik alacsony státuszú családokból érkeztek.

Ezenkívül az is bebizonyosodott a kutatásuk szerint, hogy Magyarországon a zsúfolt lakások is veszélyeztető tényezőt jelentenek. A legtöbb életellenes bűncselekményt elkövető fiatalokéval olyan környezetben nevelkedett, ahol intim szféra egyáltalán nem volt.

A másik gyakran előforduló rizikófaktor Magyarországon, ha az apa teljesen hiányzik az elkövető családjából. Az apa hiánya több problémát is felvet a fiatal életútjában. Nemcsak gazdasági szempontból, hanem az apakép és az apai

⁹ Tamási Erzsébet: Békésebb világ – fiatal gyilkosokkal. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalokéval és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 25.

¹⁰ Frank Di Cataldo – Meghan Everett: Distinguishing Juvenile Homicide from Violent Juvenile Offending. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52. (2008), 2. 158–174.

kontroll hiánya is lehet a kontroll nélküli fiatalkor problémája, valamint a fizikai bántalmazások is szerepet játszhatnak a fejlődés tévútra terelésében.¹¹

Ezenkívül nagy befolyása van az elkövetésre a fiatalkorúak körében az alkoholfogyasztásnak is. Statisztikák alapján a magyar fiatalkorú elkövetők 43,3%-a alkoholos befolyásoltság alatt állt, amikor elkövette az emberölést.¹² Úgy vélem, ez elég kiemelkedő statisztikai mutató, és fontos figyelembe venni az életellenes bűncselekmény elkövető fiatalkorúak esetében.

A fiatalkorú bűnelkövetők statisztikája

Az ifjúkori bűnelkövetők száma összességében csökkent a 2000-es évek elejéhez viszonyítva az ENYÜBS, vagyis az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika adatai szerint. 2015-ben feleannyi gyermekkorú elkövetőre derült fény, mint 2011-ben, azonban a fiatalkorúak és a fiatal felnőttek esetében ekkora változásról nem beszélhetünk.

Azt is figyelembe kell venni, hogy a vizsgált időszakban a demográfiai adatok szerint a gyermekkorúak száma csökkent. Többségében vagyon elleni bűncselekményeket valósítanak meg a gyermekkorúak, ami 60–80%-ot jelent, ezen belül is lopást vagy betöréses lopást leginkább. Jellemző még a rablás, a garázdaság és a szándékos testi sértés is, de ezeknek a száma csökkenő tendenciát mutat.¹³

A fiatalkorúak által Magyarországon elkövetett emberölések morfológiája

Magyarországon az emberölések esetében az országos átlag magasabb, mint a nagyvárosoké. Budapesten 1,45 emberölés jut százezer főre, míg az országos átlag 1,57.¹⁴ Statisztikai adatok igazolják, hogy az elkövetés csúcspontja 16 és

¹¹ Áspán Nikolett et al.: Homicides in Hungary: Juveniles and Young Adults. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 178–193.

¹² Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Statisztika (ENYÜBS): bsr.bm.hu

¹³ Rózsáné dr. Váradi Edina: A gyermek- és fiatalkori bűnözés okai. *Jogi Fórum*, 2019. július 18. 5.

¹⁴ Ineke Haen Marshall – Diana L. Summers: Contemporary Differences in Rates and Trends of Homicide Among European Nations. In Marieke C. A. Liem – William Alex Pridemore (szerk.): *Handbook of European Homicide Research*. New York, Springer, 2011. 51.

18 éves kor közé esik az erőszakos és nem erőszakos bűncselekmények esetében is, ezután pedig hirtelen zuhan, majd 25 éves kor után fokozatosan csökken.¹⁵

A szakirodalom szerzőjének kutatása szerint az emberölést elkövető gyermekkorúak száma stagnál, vagyis 0 és 1 között van évente. Körülbelül 17%-át a bűncselekményeknek lányok követik el, míg a többit fiúk.¹⁶ A legfrissebb statisztika alapján 2018 júliusa óta a gyermekkorúak összesen 3, a fiatalkorúak pedig 20 emberölést követtek el Magyarországon. Látható tehát, hogy az emberölést elkövető fiatalkorúak és gyermekkorúak száma az évtizedek alatt nem változott drasztikusan, mindig közel azonos tartományban mozog minden évben.

Hipotézisek

Dolgozatom címében is szerepel a társadalmi attitűd, amely a társadalom hozzáállását jelenti az életellenes bűncselekményeket elkövető fiatalokkal szemben. Úgy gondolom, a fiatalkorú elkövetőknél kiemelkedően fontos, hogy a társadalom tagjai hogyan viszonyulnak hozzájuk, ugyanis ez a későbbiekben elősegítheti vagy hátráltathatja a visszailleszkedésüket.

A dolgozatom gerincét képező kutatást is e köré építettem fel, így a hipotéziseimet is erre alapoztam:

1. A társadalom jelentős részének és a rendvédelmi szervek tagjainak véleménye szerint a fiatalkorúak leginkább a rossz családi környezet, az etnikai hovatartozás, a nem megfelelő nevelés miatt követnek el életellenes bűncselekményeket, így ezek a sztereotípiák olyan hozzáállást teremtenek a részükről, amelyek nagyban megnehezítik a fiatalkorúak társadalomba való visszailleszkedését.
2. A társadalom és a rendőrség tagjai gyakran nem látják a valódi okokat az olyan életellenes bűncselekmények hátterében, amelyeket fiatalkorúak követtek el.
3. A társadalom tagjai kevésbé ítélik el azokat az emberölést elkövető fiatalkorúakat, akik az őket fizikailag és lelkileg is súlyosan bántalmazó

¹⁵ Daniel P. Farrington: Age and Crime. *Crime and Justice*, 7. (1986). 189–250.

¹⁶ Sári Eszter: Kegyetlenségre ítélve: Az emberölések kriminológiai háttere és jogi következményei. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 46–52.

hozzátartozójukat ölik meg, azokkal szemben, akik az emberölést más okból követik el.

A kutatásomat tehát a fentiekben felvázolt hipotézisek mentén folytatom le, amelyeknek az alátámasztására vagy cáfolatára készült indikátorokat két kvantitatív kérdőívben jelenítettem meg.¹⁷

A téma jogi szabályozása

A téma átfogó megismeréséhez szükséges kitérni a törvényi szabályozásokra is. Ebben a fejezetben tehát a 2012. évi C. törvényről, vagyis a Büntető törvénykönyvben megjelenő szabályokról és fogalmakról lesz szó.

A jogi szabályozás

A 2013. június 1-jétől hatályos 2012. évi C. törvényben megfigyelhetők a szigorított változtatások a korábbi büntető törvényekhez képest, amelyeket a következőkben fogok kifejteni.

A téma szempontjából két nagyon fontos fogalmi kérdést kel tisztázni, mégpedig a fiatalkor és a gyermekkor meghatározását és elhatárolását. Magyarországi vonatkozásban a fiatalkorú és a gyermekkorú fogalma, valamint a büntethetőségi korhatár a következőképpen alakul. A két kifejezést így definiálja a magyar Büntető törvénykönyv: „Btk. 105. § (1) Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.” A gyermekkorról pedig ezt írja a törvénykönyv:

„Btk. 16. §. Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a terrorcselekmény [314. § (1)–(4) bekezdés], a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.”

¹⁷ Egészen pontosan a BRFK Nyomozó Főosztályán szolgálatot teljesítő nyomozóknak, valamint a IV. kerületi Rendőrkapitányság Büntügyi Osztályán dolgozó rendőröknek küldtem el a kérdőívemet.

Vagyis a büntetőjogban a gyermekkor az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét zárja ki.¹⁸ Ehhez képest a Btk. azt is meghatározza, hogy büntethető az olyan elkövető, aki 12. életévét betöltötte, és rendelkezik a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással, de csak akkor, ha a felsorolt bűncselekmények közül valamely törvényi tényállását kimeríti. A felsorolásban a törvény rögtön a dolgozathoz kapcsolódó bűncselekményeket említi, mégpedig az emberölést és az erős felindulásból elkövetett emberölést. Ezeket a 2012. évi C. törvény, vagyis a Büntető törvénykönyv a következőképpen definiálja: „Btk. 160. § (1) Aki mászt megöl, büntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Ez az emberölés tényállása, amely bűncselekménynek számtalan súlyosbító körülménye lehet, amelyeket a törvény külön szakaszban taglal, ám ezeket én most nem említem meg, mivel a jelen fogalommeghatározásokhoz nem szükségesek. Az erős felindulásban elkövetett emberölés pedig a következő: „Btk. 161. § Aki mászt méltányolható okból származó erős felindulásban megöl, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” A harmadik bűncselekmény, amely szóba jöhet az életellenes bűncselekményt elkövető fiatalkorúakkal kapcsolatban, a testi sértés, pontosabban a Btk. 164. § (8) bekezdése, amelyet fentebb is említettem.¹⁹

A kutatás

Kutatásommal az volt a célom, hogy megismerjem a társadalom és azon belül a bűnügyi szolgálati ágba dolgozó rendőrök véleményét a fiatalkorúak által elkövetett életellenes bűncselekményekkel kapcsolatban, valamint hogy válaszaik segítségével az általam felvázolt hipotéziseket alátámasszam vagy megcáfoljam.

Első kérdőív

Az első kérdőívemet a civilek számára készítettem abból a célból, hogy a hipotéziseimben megfogalmazott feltevéseket megfelelően körbejárjam. Összesen 177 személy töltötte ki a kérdőívet, ami nem reprezentatív.

¹⁸ Btk. 15. §.

¹⁹ Btk. 164. §. (8) bekezdés.

A válaszok részletes elemzése

A kérdőív három részből állt. Az első a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozik általában, hogy a társadalom tagjai hogyan viszonyulnak hozzájuk, és mit gondolnak róluk. A második és a harmadik rész pedig egy-egy általam megalkotott kis történetet tartalmazott, amelyre vonatkozóan kérdéseket tettem fel, azt vizsgálva, hogy ha egy konkrét eseten keresztül mutatok be egy fiatalok által elkövetett emberölést, akkor milyen reakciókat vált ki belőlük, és milyen válaszokat adnak majd.

Az első rész legelső kérdése arra vonatkozott, hogy a felsorolt tényezők közül melyiket gondolják a kitöltők a legbefolyásolóbbnak egy fiatalok által elkövetett bűncselekmény esetén, amennyiben ezek a tényezők károsan vagy nem megfelelően működnek. Az alábbi tényezőket soroltam fel: iskolai környezet, családi környezet, baráti társaság, etnikai hovatartozás, a fiatalok agresszivitása, nevelés és a fiatalok személyisége. Kiemelkedően sokan gondolták, hogy a családi környezet rendellenes vagy káros működése befolyásolja azt, hogy egy gyermek- vagy fiatalok emberölés bűncselekményét kövesse el. A második legbefolyásolóbb tényező a baráti társaság, míg a harmadik helyen a nevelés áll. A legkevésbé az iskolai környezetet találják a válaszadók befolyásoló körülménynek. Az első hipotézisemnek egy része így tehát rögtön be is igazolódott.

A kérdőív első része ezek után kvantitatív kérdésekkel folytatódott, amelyek a felsorolt tényezőkre, vagyis az iskolai környezetre, a családi környezetre, a baráti társaságra, az etnikai hovatartozásra, a fiatalok agresszivitására, nevelésére és a fiatalok személyiségére kérdeztek rá egyenként.

Az iskolai és baráti környezet után az elsőként említett kérdéssel megegyezően a családi környezetet nagyon befolyásolónak tartják a válaszadók a gyermek vagy fiatalok általi emberölés elkövetésében. Ezenkívül a személyiségnek és az egyéni döntésnek is jelentősége van egy életellenes bűncselekmény elkövetésekor a véleményük szerint, hiszen ez is átlagban 4 pontot kapott.

A kitöltők úgy gondolják, nagymértékben a nevelés hatására válik egy fiatalok agresszívvá. Ez az eredmény is megegyezik a legelsővel, hiszen ott is több mint 50% tartotta a rossz vagy nem megfelelő nevelést elkövetést befolyásoló tényezőnek. Tehát e kérdések alapján is elmondható, hogy az első hipotézisem részben beigazolódott.

A társadalom szerint a rossz családi környezet és a nem megfelelő nevelés hatására követ el egy gyermek vagy fiatalok életellenes bűncselekményt.

Az etnikai hovatartozásnak viszont nincs akkora jelentősége az elkövetésben a felmérésben részt vevők szerint.

Erről is tettem fel kérdést, mégpedig hogy véleményük szerint az etnikai hovatartozásnak van-e jelentősége egy bűncselekmény elkövetésében. Átlagban közepes eredmény jött ki, vagyis a válaszadók szerint csak félig van jelentősége. A 177 kitöltő közül 60 vélte így, vagyis valamennyire hangsúlyos az etnikai hovatartozás, de véleményük szerint van, ami sokkal jobban befolyásolja az elkövetést, méghozzá a családi környezet és a nevelés.

A következő három kvantitatív kérdés az első hipotézisem második felére vonatkozott, amely úgy szólt, hogy a sztereotípiák megnehezítik a fiatalokú bűnelkövetők társadalomba való visszailleszkedését. Ezek alapján megállapítható, hogy így valóban nagyon nehéz a visszailleszkedése egy olyan embernek, aki fiatalkorában vagy még előbb emberölést követett el.

A vélemények szerint nem is nagyon dolgoznának és egyáltalán nem is laknának együtt ilyen bűncselekmény elkövetőjével. Így viszont a visszailleszkedés igen nehéz, szinte lehetetlen. Az a kérdés is felmerül, hogyan lehetnének így hasznos tagjai a társadalomnak, ha szinte senki nem akar velük együtt dolgozni vagy lakni.

A kérdőív második részében egy rövid történetet fogalmaztam meg, amely szimplán csak fikció. Erre vonatkozóan tettem fel kérdéseket, mivel kíváncsi voltam, hogy ha a kitöltők látnak egy konkrét esetet, változik-e a véleményük valamennyire. Az elkövetés okaként a családi és lakókörnyezetre, a gyermekek személyiségére és barátságukra kérdeztem rá. A kitöltők 83%-a úgy vélte, a történetben szereplő két gyermek barátsága nagyon vagy pedig teljes mértékben befolyásolta az elkövetést. A családi és lakókörnyezetre, illetve a személyiségükre közel azonos válaszok érkeztek, átlagban az emberek úgy vélekednek, hogy mindkét tényező nagyon befolyásoló lehet. Körülbelül 66%-uk egyértelműen hibásnak véli a szülőket is azért, hogy gyermekük emberölést követett el. A hiba okának minden válaszoló a figyelemhiányt és a nem megfelelő nevelést tudja be, amely már az említett legelső kérdésnél is megmutatkozott, hogy a rossz nevelést látják az életellenes bűncselekmény egyik legjelentősebb elkövetési okának, amennyiben azt fiatalokú viszi végbe. Voltak olyanok is, akik szerint ezen kívül a lelki bántalmazás is szerepet játszhatott az elkövetésben. Véleményem szerint is a legnagyobb részben a szülő felelőssége a megfelelő nevelés és a jó szülő-gyermek kapcsolat kialakítása, amelyhez hozzátartozik az együtt töltött minőségi idő. Nem elegendő csak felületes beszélgetés, folyamatos egy hullámhosszra kerülésre is szükség van.

Végezetül pedig, ugyanúgy, mint a kérdőív első részében, a kérdésre válaszolók kevés esélyt látnak arra, hogy a büntetés letöltése után a gyerekek visszailleszkedjenek a társadalomba. 61,7% a javítóintézeti nevelést, 21,1% a börtönbüntetést, míg a maradék kitöltő a kényszergyógykezelést javasolja.

Feltettem a résztvevőknek azt a kérdést is, hogy ezeken kívül milyen büntetéseket látnának még megfelelőnek. A nyitott kérdésre sajnos nem mindenki válaszolt, de a legjobb megoldásnak a szociális munkát és a pszichológiai segítséget tartják azok, akik megosztották a véleményüket. Érkeztek válaszok a javítóintézeti neveléssel kapcsolatban, olyan is volt, aki rehabilitációs programokat javasolt. Látható tehát, hogy a válaszadók körülbelül 70%-a szerint nincs szükség büntetésre, inkább valamilyen nevelő célzatú foglalkozást vagy terápiát látna szükségesnek, amelyben a gyermek lelki segílyt kaphat és szociális területen is dolgozhat.

A kérdőív harmadik, egyben utolsó része szintén egy általam kitalált rövid történetet tartalmazott. Ebben az esetben a válaszadók kiemelkedően magas száma, vagyis 71,4%-a szerint a gyermeket teljes mértékben befolyásolta az elkövetésben a családi és lakókörnyezete, valamint a kitöltők szerint teljes mértékben hatott rá apja viselkedése is. Sőt 85%-uk úgy gondolja, ha a lány nem ilyen környezetben nőtt volna fel, és nem bántalmazták volna, akkor egyáltalán nem, vagy pedig elég valószínű, hogy nem követte volna el az emberölést. Számottevően sokan, 92,7%-uk azt jelölte be, hogy az apja által okozott traumák hatására követte el a bűncselekményt a lány. Emiatt körülbelül 70% úgy vélekedett, hogy majd a későbbiekben van valamennyi esélye a lánynak visszailleszkednie a társadalomba, illetve szankcióként ennél a történetnél is a javítóintézeti nevelést tartották a legmegfelelőbbnek.

Itt is kíváncsi voltam még további szankciókra, amelyeket jónak látnának a válaszadók ilyen esetben. Erre sem válaszolt mindenki, de a beérkezett vélemények alapján a kitöltők közel fele úgy gondolja, hogy a pszichológiai kezelés vagy a lelki segítségnyújtás lenne a legmegfelelőbb megoldás a lány számára.

Összegezve pedig a második hipotézisemet is kifejtem a kérdőív alapján, amely úgy szólt, hogy a társadalom és a rendőrség tagjai gyakran nem látják a valódi okokat a fiatalok által elkövetett bűncselekmények hátterében. Ebben az esetben csak a társadalom tagjainak szemszögéből vizsgálom az állítást. Azt a következtetést vontam le, hogy amíg az emberek nem ismerik a háttérben rejlő konkrét történetet, ahogyan a cselekmény zajlott, addig ugyanazokat a tényezőket vélik a kiváltó okoknak, a családi környezetet, a baráti társaságot vagy a nevelést. Azonban a véleményük változhat aszerint, hogy

megismerik-e a fiatalokú életét és személyi körülményeit. A társadalom tagjai legtöbbször a médiából informálódnak az ilyen jellegű cselekményekről, így ez nagyban befolyásolja a véleményüket is. Ezért valóban úgy gondolom, teljes háttértudás nélkül igazából nem látják az elkövetés valódi okait.

Második kérdőív

A második kérdőívet két külön rendészeti szervvel tölttettem ki, valamint egész januárban a válaszolók rendelkezésére állt. Felvettem a kapcsolatot a BRFK Nyomozó Főosztályán szolgálatot teljesítő nyomozókkal, valamint a IV. kerületi Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztályán dolgozó rendőrökkel is.

A válaszok részletes elemzése

A kérdéseimre válaszolók egyértelműen a családi környezet nem megfelelő működését tartják a fő okozó tényezőnek. Összesen 60%-uk vélekedett így. A megkérdezettek további 20%-a pedig a rossz baráti társaságot jelölte meg válaszként.

Ezután arra kérdeztem rá, hogy a gyermekkorú vagy fiatalokú személyiségének és egyéni döntéseinek mekkora jelentősége van az elkövetésben.

A felmérésben részt vevő rendőrök háromnegyede azt válaszolta, hogy ha nem is a legbefolyásolóbb tényező, mindenképpen nagy hatással van az elkövetésre, tehát az ötös skálán 4 pontot adtak a kérdésre. Az iskolai környezet és a baráti társaság bűncselekmény elkövetésére való hatásáról is ugyanígy vélekedik a kitöltők fele, vagyis egyértelműen befolyásolónak tartják. 25%-uk pedig nagyon befolyásolónak véli ezeket a tényezőket.

A felmérésben részt vevők körülbelül 66%-a szerint az etnikai hovatartozás közepesen befolyásolja az elkövetést a fiatalokúak esetében, míg a további körülbelül 33% 4 pontot adott válaszként, tehát a választ adók többsége hatást gyakorlónak tartja. Ezenkívül a kitöltők fele szerint kétségkívül a nevelés hatására válik a fiatalokú agresszívvá, viszont a válaszadók másik fele úgy véli, közepesen vagy kevésbé befolyásolja a nevelés azt, hogy a fiatal később agresszív lesz-e.

Arra a kérdésre, hogy mennyi esélye van a fiatalnak visszailleszkedni a társadalomba a büntetés letöltése után, hasonló válaszokat kaptam, mint az első kérdőívem esetében. A kérdésre válaszolók 50%-a szerint nagyon kevés az esély

a visszailleszkedésre, viszont a résztvevők másik fele szerint igenis van lehetősége arra a fiatalnak, hogy újra hasznos tagja legyen a társadalomnak. Így látható, hogy eléggé megoszlanak a vélemények.

A kérdőív második része szintén két általam kitalált rövid történettel folytatódott. Az összes válaszadó úgy gondolta, hogy a történetben szereplő két gyermek családi és lakókörnyezete nagyon befolyásolta az elkövetést, vagyis ez volt az a tényező, amely a legnagyobb hatással volt a cselekményükre.

A kitöltők fele szerint a fiú és a lány személyisége valamennyire befolyásolta az elkövetést, az ötös skálán 4 pontot adtak a kérdésre. 25% úgy véli, semleges a bűncselekmény elkövetése szempontjából a gyermekek személyisége.

A résztvevők maradék egynegyede szerint pedig ez a tényező befolyásolta legjobban a tettet. Ezt követően a szülők felelősségére kérdeztem rá. A válaszolók többsége, 40%-uk félig hibásnak véli őket az elkövetésben.

Olyan is volt, aki kevésbé gondolja úgy, hogy felelőssége van a szülőnek a cselekményben. Az odafigyelés, a törődés és a szeretet hiánya miatt gondolják a szülőket hibásnak a válaszolók, valamint nem látják megfelelőnek a családmódot, amelyben a gyermekek élnek. Egy kitöltő azt írta, hogy a szülők sok esetben nem veszik észre, hogy mi is történik valójában gyerekükkel. Ezért lenne fontos szerintem egy olyan bizalmi viszony kialakítása a gyermek és a szülő között, amely során bármit megoszthatnak egymással.

A felmérésben részt vevők 75%-a befolyásoló tényezőnek tartja azt, hogy a két fiatal barátságban állt egymással, és korábban többször is erőszakoskodtak társaikkal.

Ezenkívül ugyanilyen százalékban úgy gondolják, kevés esélyük van a büntetés letöltése után arra, hogy mindketten visszaailleszkedjenek a társadalomba. A kitöltők 60%-a javítóintézeti nevelést látna megfelelőnek a két gyerekkel szemben, 20%-uk pedig börtönbüntetést. Egy válaszadó rendőr pedig a családterápiát és a pszichológusi segítséget javasolja.

A kérdőív harmadik részében szintén egy történetet dolgoztam ki, amely szerepelt az első kérdőívemben is. A felmérésben részt vevő rendőröknek ebben az esetben is a történethez kapcsolódó kérdésekre kellett válaszolniuk. A válaszadók 100%-a úgy véli, hogy a lány családi és lakókörnyezete befolyásolta a legjobban a bűncselekmény elkövetését. Ezenkívül szintén az összes megkérdezett az apa viselkedését gondolta a leginkább befolyásoló tényezőnek. A résztvevők 75%-a szerint a gyermek valószínűleg nem követte volna el a bűncselekményt, ha nem ilyen bántalmazó környezetben nőtt volna fel, 25%-uk szerint pedig egészen biztos, hogy nem követte volna el.

Tehát megállapítható a válaszok alapján, hogy a válaszolók egyértelműen a szülőt vonják felelősségre a történekekért. Kiváltó okként a megkérdézettek az agresszivitást jegyezték meg, valamint a szeretet és a törődés hiányát.

Abban a kérdésben, hogy a lány vissza tudna-e illeszkedni a társadalomba a büntetés letöltése után, eléggé megoszlanak a vélemények. A válaszadók fele szerint erre kevés esélye van a fiatalnak, míg a másik fele szerint elég jó esélye van a visszailleszkedésre. A lánnyal szemben az utolsó kérdésre válaszolók egyértelműen a javítóintézeti nevelést látják megfelelőnek.

A nyomozó szervek tagjainak készült kérdőívem elemzése során a következő megállapításokra jutottam a hipotéziseim tükrében. Az igazolást nyert a válaszok alapján, hogy a nem megfelelő családi környezetet tartják a legbefolyásolóbb tényezőnek, ez a kérdőív első részében is megmutatkozott, ahol a válaszadók egyértelműen a legnagyobb hatást gyakorló tényezőnek gondolják. Ezenkívül a két történettel kapcsolatosan is ez rajzolódik ki. Az etnikai hovatartozást is befolyásoló tényezőnek gondolják a felmérésben részt vevő rendőrök, ugyanis 66%-uk közepesen befolyásolónak, a többi kitöltő pedig még inkább hatást gyakorlóként tartja. Ezekkel ellentétben azonban a rossz nevelést nem jelölték meg a megkérdézettek kiváltó tényezőnek, így ez nem nyert igazolást. A társadalomba való visszailleszkedéssel kapcsolatban megoszlanak a vélemények. A válaszadók egyik fele szerint kevés az esély a fiatalok számára a visszailleszkedésre, viszont 50%-uk szerint igenis van esélyük. Tehát első hipotézisem rendészeti szempontból részben igazolást nyert.

A második hipotézisem rendészeti vonatkozásában arra a megállapításra jutottam, hogy ameddig nem ismerik a fiatalok tettének konkrét történetét, hanem csak általánosságban gondolkoznak az okokról, addig többségben a családi környezet nem megfelelő működését vélik kiváltó tényezőnek.

Azonban ez a vélemény változhat, ha megismerik a fiatal életét, életútját. Mégis úgy gondolom, a rendőrök munkájukból adódóan sokkal jobban meg látják a háttérben rejlő valódi okokat, hiszen tapasztalás útján folyamatosan formálódik a véleményük.

A hipotézisek igazolása

A kutatásom során három hipotézis mentem vizsgáltam a kérdőíveimben szereplő kérdésekre adott válaszokat.

Az első hipotézisem részben igazolást nyert. A társadalom szempontjából a válaszok elemzése során megmutatkozott, hogy a kitöltők valóban a rossz családi környezetet és a nem megfelelő nevelést tartják az olyan életellenes bűncselekmények okának, amelyeket fiatalok követtek el. Az etnikai hovatartozást nem tekintették annyian befolyásoló tényezőnek, viszont a válaszadók 28%-a gondolta így is hatást gyakorlónak az elkövetésre. Igaz, nem a legtöbbet bejelölt válasz a többi tényezőhöz képest, de egyáltalán nem elhanyagolható. A társadalom tagjai által teremtett sztereotípiák valóban megnehezítik a fiatalok visszailleszkedését a társadalomba.

A rendőrök válaszai alapján is megmutatkozott, hogy a nem megfelelő családi környezetet és az etnikai hovatartozást is befolyásoló tényezőnek tartják, azonban a rossz nevelést nem jelölték meg mint kiváltó tényező. A társadalomba való visszailleszkedéssel kapcsolatban is megoszlanak a vélemények. A rendészeti oldalon a kitöltők egyik fele szerint kevés az esélye a fiataloknak a visszailleszkedésre, másik fele viszont lát esélyt erre.

A második hipotézisem beigazolódt. A válaszok elemzése során arra jutottam, hogy a társadalom tagjai, ameddig nem ismerik a konkrét háttérben rejlő okokat, addig ugyanazokat a tényezőket vélik befolyásolónak az elkövetés szempontjából. A véleményük azonban megváltozik, ha megismerik a fiatalok élet- és személyi körülményeit. Rendészeti szempontból ugyanezek a vélemények mutatkoztak meg. Úgy vélem, a rendőrök hivatásukból adódóan sokkal jobban meglátják a háttérben rejlő valódi okokat, hiszen munka közben rengeteg tapasztalatot szerezhetnek ezen a téren.

A harmadik hipotézisem is igazolást nyert. A társadalom valóban kevésbé ítéli el azt az emberölést elkövető fiatalkorút, aki olyan hozzátartozóját öli meg, aki valamilyen módon bántalmazta. Majdnem az összes kitöltő szerint ugyanis a fiatalok nem is követne el ilyen bűncselekményt, ha nem rossz környezetben nőtt volna fel. Egyértelműen a szülő által okozott traumákat vélik az elkövetés okaként felfedezni, és a szülőt tartják felelősnek. Így, mivel kevésbé ítéli el az emberölést elkövető fiatalkorút, a válaszok alapján látszik, hogy könnyebben is fogadná vissza a társadalomba.

Összefoglalás

Véleményem szerint az emberölést elkövető fiatalokat valóban leginkább a családi környezetük befolyásolja, hiszen ez az elsődleges szocializációs színterük, itt nevelkednek. Éppen emiatt tartom a nevelést is befolyásoló tényezőnek.

A gyermek életét nagyon nagy mértékben befolyásolja a családja és az otthoni körülményei, amelyek ha nem megfelelőek, vagy ha súlyos traumák érik ebben a környezetben, akkor az ebből származó terhek egész felnőttkorában is elkísérik. Ezek a későbbiekben vagy – mint a téma is mutatja – már fiatal korban is erőszakos cselekményekhez vezethetnek. Úgy gondolom, a fiatalok által elkövetett életellenes bűncselekmények megelőzéséhez vagy csökkentéséhez a megoldást a családi és otthoni környezet fejlesztésében és segítésében kellene keresni, akár külön szociális szolgálatok létrehozásával is, amelyek ilyen feladatokat látnának el.

Lehetőség lenne még az iskolában is külön figyelmet fordítani minden gyermekre, hiszen bizonyos jelekből következtetni lehet a nem megfelelően működő családi környezetre. Az iskola így értesíthetné a szociális szolgálatokat ilyen helyzetekben.

A dolgozatom írása közben és a kutatásom során rengeteget tanulhattam az életellenes bűncselekményt elkövető fiatalokról. Sok tapasztalatot szerezhettem arról is, milyen egy kutatás, és hogyan kell elemezni a válaszokat. Úgy gondolom, hogy kutatásomat a jövőben érdemes lenne folytatni, és akár további tudományos kutatásokat is inspirálhat ebben a témában. Összefoglalva tehát rengeteg előny származott a kutatásomból, és remélem, hogy a jövőben mások is fel tudják használni azt tudományos munkájukhoz.

Felhasznált irodalom

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

Áspán Nikoletta – Bolyky Orsolya – Halász József – Sári Eszter – Tamási Erzsébet: *Homicides in Hungary: Juveniles and Young Adults*. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 178–205.

Bolyky Orsolya: Született gyilkosok? Motivációk és mentális jellemzők. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 85–103.

- Böszörményi Dóra: *A fiatalkori bűnözés okai – különös tekintettel a gyermekotthonban nevelt fiatalok vonatkozásában*. Szakdolgozat. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017.
- Di Cataldo, Frank – Meghan Everett: Distinguishing Juvenile Homicide from Violent Juvenile Offending. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52, (2008), 2. 158–174. Online: <https://doi.org/10.1177/0306624x07303906>
- Farrington, Daniel P.: Age and Crime. *Crime and Justice*, 7. (1986). 189–250. Online: <https://doi.org/10.1086/449114>
- Marshall, Ineke Haen – Diana L. Summers: Contemporary Differences in Rates and Trends of Homicide Among European Nations. In Marieke C. A. Liem – William Alex Pridemore (szerk.): *Handbook of European Homicide Research*. New York, Springer, 2011. 39–69. Online: https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0466-8_4
- Rózsáné dr. Váradi Edina: A gyermek- és fiatalkori bűnözés okai. *Jogi Fórum*, 2019. július 18. 5. Online: www.jogiforum.hu/publikacio/2019/07/18/a-gyermek-es-fiatalkori-bunozes-okai/
- Sárik Eszter: Kegyetlenségre ítélve: Az emberölések kriminológiai háttere és jogi következményei. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalok és fiatal felnőttek emberölését elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 45–84.
- Shoemaker, Donald J.: *Juvenile Delinquency*. Lanham, Rowman & Littlefield, 2018.
- Strauszné Simonyi Erzsébet: *Gyermek- és ifjúságvédelem*. Pécs, Comenius, 1998.
- Szajkó Szilvia Cintia: *A fiatalkori bűnözés okai*. Szakdolgozat. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018.
- Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről. Budapest, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, 2013. Online: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok9816.pdf>
- Tamási Erzsébet: Békésebb világ – fiatal gyilkosokkal. In Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalok és fiatal felnőttek emberölését elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest, OKRI, 2015. 17–44.
- Vikár György: *Az ifjúkor válságai*. Budapest, Gondolat, 1980.
- Williams III, Frank P. – Marilyn D. McShane: *Criminology Theory: Selected Classic Readings*. London – New York, Routledge, 2010.